

6. Sopivnyk, R. V., Sopivnyk I. V. (2010) Eksperymentalna robota z udoskonalennia vykhovnoi roboty zi studentskoiu moloddiu [Experimental work on improvement of educational work with students] Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy / Seriya "Pedagogika, psykholohiia, filosofiia", 155/1, 282–286.
7. Sopivnyk, R.V. (2015) Tsinnisni oriientyry ekzystentsializmu v konteksti vykhovannia osobystosti [Valuable orientations of existentialism in the context of the education of the person] Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: Zbirnykh naukovykh prats, 2 (65), 164-173.

Одержано статтю: 06.06.2019

Прийнято до друку: 20.06.2019

УДК 37.017-057.87:316.334.22

DOI: 10.15330/esu.16.186-192

Каріна Федченко,

аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

Karina Fedchenko,

Post-graduate student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

fedkeri@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

FORMING OF VALUE ATTITUDE TO HEALTH OF PERSONALITY AS A PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL PROBLEM

У статті відображено проблему формування, зміцнення та збереження ціннісного ставлення до здоров'я в широкому розумінні на особистісному та суспільному рівнях.

Ціннісне ставлення до здоров'я – це індивідуальні, вибіркові, свідомі зв'язки особистості з дійсністю, що відображають взаємозалежність потреб особистості з предметами, об'єктами та явищами оточуючого світу, що сприяють формуванню і збереженню здоров'ю або навпаки, загрожують йому.

Цінності та ціннісні новоутворення є основними, "первинними" якостями особистості, що визначають мотиви поведінки і формують характер людини.

Виходячи з того, що здоров'я є гармонія біологічного, душевного і духовного буття людини, проблема здоров'я не може бути розглянута в незалежності від цінностей людини як посередників досягнення вищого рівня існування буття. Кожна людина в певний період свого життя неминуче стає перед індивідуальним ціннісним вибором: куди піти далі і які цінності обрати.

Ключові слова: здоров'я, цінність, ціннісне ставлення, студент, особистість, компонент, аграрні заклади вищої освіти, виховання, мотивація, спосіб життя.

The problem of the formation, strengthening and preservation of value attitudes towards health in a broad sense on the personal and social levels are reflected at the article.

Valuable attitude to health is the individual, selective, conscious connections of the person with reality, reflecting the interdependence of the needs of the individual with objects, objects and phenomena of the surrounding world, contributing to the formation and preservation of health or conversely, threaten him.

Values and value neoplasms are the basic, "primary" qualities of the individual, which determine the motives of behavior and form the person's character. Attitude towards own health is considered as part of man's relationship to itself. Scientists distinguish four areas: physical, mental, spiritual and social in the structure of health. The state of health depends on many factors, including the harmony of the physical, mental and social spheres of health, the internal culture of the individual, the adaptive capacity of the organism.

Health is harmony biological, mental and spiritual human being, health problem can not be considered independently of human values as intermediaries achieve a higher level of existence being. Every person in a certain period of his life inevitably becomes an individual value choice: where to go next and what values to choose.

The process of formation of values associated with the transformation of human needs into interests, which, as far as their significance, transformed into values. The social value that acquires a personal value for an individual passes into the category of "personal value" and projects in the future its behavior. The way of forming personal values consists in moving from the concrete to the general. The dynamics of personality development is associated with the formation of her value orientations, which act as regulating factors, determine the motivation of activity. "Valuable attitude" is a complex personality upsurge. In it, in organic unity, intellectual, emotional and motivational processes and volitional processes interact. Traditionally, the following components of the value relation are distinguished: cognitive-intellectual, emotional-motivational, behavioral-activity

Key words: health, value, value attitude, student, personality, component, agrarian institutions of higher education, education, motivation, lifestyle.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні в Україні актуальною залишається проблема ціннісного ставлення до здоров'я нації, що зумовлено посиленням кризи здоров'я людини в світі. Потреби суспільства та держави вимагають вирішення проблеми здоров'я дитини з самого народження. Проблема формування, зміцнення та збереження здоров'я в широкому розумінні на особистісному та суспільному рівнях у наш час набула широкого значення й розглядається як така, що кардинально змінює подальший розвиток людини. Життя та здоров'я людини виступають найвищою цінністю й одним з головних показників цивілізованості суспільства. Така стратегія соціально-економічного розвитку нашої країни впливає на формування особистості студентів, що призводить до глибоких змін у їхньому духовному, психічному й фізичному здоров'ї. В епоху глобалізації освіта стає гуманітарною, направленою на засвоєння цінностей, які виробило людство протягом свого розвитку. Система цінностей людини лежить в основі її світогляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядалися аспекти цієї проблеми і на яких обґрунтовується автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблемами ціннісного ставлення до здоров'я займалися такі видатні вчені як: О. Леонт'єв, В. М'ясищев, Ю. Орлов, А. Петровський, С. Рубінштейн, Р. Сопівник та ін.

Дослідження питання підготовки фахівців аграрного сектору здійснено такими дослідниками як С. Амеліна, Л. Балдич, О. Богініч, А. Бойко, І. Власюк, М. Волошин, Н. Гловін, Л. Дзюба, С. Єрмакова, І. Колосок, С. Літвінчук, Т. Лозовецька, О. Меньяйленко, О. Полозенко, О. Гончарук, О. Єресько, С. Ніколаєнко, В. Шинкарук та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання) полягає в аналізі проблеми формування ціннісного ставлення до здоров'я студентами аграрних закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Професійна підготовка майбутніх фахівців аграрного профілю має свою специфіку, яка пов'язана з тим, що більшість з них є представниками сільської молоді. Ці студенти відрізняються неабиякою наполегливою спостережливістю, уважністю до особливостей природного оточення, наближеністю до екосистем місцевого навколишнього середовища і повільним та

глибшим реагуванням на зовнішні подразники. Вони мають значний багаж певних уявлень, але мова у них малолітературна з наявністю діалектних елементів і місцево-говіркових вкраплень, їх словниковий запас бідніший, і в той же час колоритніший, безпосередніший, простіший у вжитку і розумінні.

На сьогодні в Україні проблема формування ціннісного ставлення студентів вищих аграрних навчальних закладів до свого здоров'я належить до нагальних і недостатньо розроблених.

Цінності – це те, що особливо важливо для людини. Їх усвідомлення та реалізація дають їй можливість сформуватись як особистість, відчувати задоволення від праці.

Цінність здоров'я належить як до індивідуальних цінностей, так і до загальнолюдських, вічних цінностей, тобто є наскрізною. Тож різноманітні процеси та явища, які відбуваються в різних сферах життєдіяльності повинні оцінюватися з позицій загальнолюдських цінностей, зокрема з позицій здоров'язбереження та здоров'яформування [5].

Ставлення – свідомо схильність діяти послідовно стосовно певного предмета, спираючись на думки і відчуття, що є результатом оцінки знань про предмет.

За основу визначення ціннісного ставлення до здоров'я беремо загальновідоме, яке впливає з теорії ставлень В. М'ясищева: ціннісне ставлення до здоров'я – це індивідуальні, вибіркові, свідомі зв'язки особистості з дійсністю, що відображають взаємозалежність потреб особистості з предметами, об'єктами та явищами оточуючого світу, що сприяють формуванню і збереженню здоров'ю або навпаки, загрожують йому [3]. Ціннісне ставлення до здоров'я формується на основі сукупності знань про здоров'я та відображається у свідомо обраному способу життя. Відповідно до теоретичних викладок критерії, показники та рівні сформованості ціннісного ставлення до здоров'я доцільно розглядати згідно із його компонентами: когнітивним, ціннісно-мотиваційним та поведінково-діяльним.

Ціннісне ставлення – загальнонаукове поняття, яке має важливе гносеологічне значення для педагогіки, психології та соціології.

Ціннісне ставлення особистості має трикомпонентну структуру:

- когнітивний компонент – поняття й уявлення про той чи інший бік життя;
- емоційно-оціночний компонент – переживання даної події, явища, їх оцінка;
- поведінковий компонент – досвід діяльності, уміння, навички, поведінкова готовність до певних соціальних дій [1].

На думку Г. С. Нікіфорова, до основних компонентів будь-якого ставлення до здоров'я відносяться когнітивна, поведінкова і емоційна складові [9].

Когнітивна складова ставлення до здоров'я полягає в усвідомленні власного стану. Поведінкова – реалізується у вчинках людини, її активності. Властива людині активність може бути розділена на два потоки – екстраактивність і інтраактивність. Коли активність, спрямована зовні, зустрічає перешкоди, вона не реалізується повністю. Незадоволеність результатами прояву зовнішньої активності приводить до накопичення негативних оцінок власних досягнень. Це поступово знижує мотивацію до самореалізації себе в справах, у соціальній взаємодії. Відбувається перерозподіл енергії убік внутрішньої активності, що проявляється в посиленні прагнення до самозмін і самовдосконалення [9].

Здоров'я – це не однорідне поняття, воно включає в себе 6 компонентів: фізичний, психоемоційний, інтелектуальний, соціальний, особистісний і духовний.

Під фізичним компонентом розуміється стан всіх органів і систем організму, рівень його резервних можливостей і наявність (відсутність) фізичних дефектів, хронічних захворювань і генетичних хвороб.

Під психоемоційним компонентом розуміється стан психіки людини, наявність або відсутність нервово-психічних відхилень, а також вміння людини висловлювати і контролювати свої емоції.

Інтелектуальний компонент відповідає за здатність засвоювати і ефективно використовувати потрібну інформацію.

Соціальний компонент характеризує ставлення людини як суб'єкта чоловічої або жіночої статі з соціумом (спосіб спілкування з людьми).

Особистісний компонент має на увазі усвідомлення себе як особистості, способи самореалізації.

Духовний компонент відповідає за формування основних життєвих цілей, мотивів і системи цінностей людини, забезпечуючи таким чином цілісність особистості, її розвиток, її життя в суспільстві, будучи найголовнішим серед інших аспектів [13].

Емоційна складова ставлення до здоров'я повніше розкривається у домінуючому настрої. Підвищений, бадьорий, життєрадісний настрій приводить до підвищення життєвого тону і психологічної стійкості, захищає від хвороб і створює основу для видужання у хворих. Почуттєву основу настрою утворюють, згідно С. Л. Рубінштейна, органічне самопочуття, тонус життєдіяльності організму і ті не чітко локалізовані органічні відчуття (інтероцептивної чутливості), які виходять від внутрішніх органів [11].

Включення ціннісного ставлення у структуру особистості дає змогу, на думку вчених, виявити найзагальніші соціальні детермінанти поведінки, витоки якого слід шукати в моралі, суспільній повсякденній життєдіяльності людини.

1. Цінності та ціннісні новоутворення є основними, "первинними" якостями особистості, що визначають мотиви поведінки і формують характер людини. Процес формування цінностей пов'язаний з перетворенням потреб людини в інтереси, які, у міру своєї значимості, трансформуються в цінності. Суспільна цінність, яка набуває для індивіда особистісного значення, переходить у категорію "особистісної цінності" і проектує в подальшому його поведінку. Шлях формування особистісних цінностей полягає в сходженні від конкретного до загального. Динаміка розвитку особистості пов'язана з формуванням у неї ціннісних орієнтацій, які виступають чинниками, що регулюють, детермінують мотивацію діяльності. "Ціннісне ставлення" є складним новоутворенням особистості. У ньому в органічній єдності взаємодіють інтелектуальні, емоційно-мотиваційні і вольові процеси. Традиційно виділяються такі компоненти ціннісного ставлення: когнітивно-інтелектуальний, емоційно-мотиваційний, поведінково-діяльнісний [10].

Ставлення до власного здоров'я розглядається як складова частина ставлення людини до самої себе. У структурі здоров'я вченими виділено чотири сфери: фізичну, психічну, духовну і соціальну. Стан здоров'я залежить від багатьох чинників, а саме: від гармонії фізичної, психічної та соціальної сфер здоров'я, внутрішньої культури особистості, адаптаційних можливостей організму. Також важливими чинниками є сприйняття здоров'я як цінності, спосіб життя, наявність позитивної мотивації і знань про здоров'я.

2. Цінності забезпечують формування мотивації діяльності, а значить і поведінки людини та її життєдіяльності в цілому. Сучасні перетворення в освіті

пов'язані із гуманізацією і формуванням гуманітарного потенціалу суспільства в цілому і нації зокрема. На перший план в суспільстві, як і в сучасній цивілізації, виходить людина. Цінність здоров'я належить як до індивідуальних цінностей, так і до загальнолюдських, вічних цінностей, тобто є наскрізною. Тож різноманітні процеси та явища, які відбуваються в різних сферах життєдіяльності повинні оцінюватися з позицій загальнолюдських цінностей, зокрема з позицій здоров'я збереження та здоров'я формування [5].

На думку Є. В. Вахрушевої, критеріями прояву ціннісного ставлення до здоров'я у молоді є такі: усвідомлення здоров'я як загальнолюдської цінності, потреба в його збереженні та зміцненні; ступінь поінформованості чи компетентності у сфері здоров'я, знання основних факторів ризику та антиризиків, розуміння ролі здоров'я в забезпеченні активного і тривалого життя, прояв ціннісного ставлення до здоров'я в поведінці, діяльності та спілкуванні учнів, ступінь сформованості мотивації на збереження і зміцнення здоров'я [2].

Здоров'я людини як наукова й практична проблема нині входить у коло тих питань, які прийнято називати глобальними. На думку Г. Л. Апанасенко [1], правомірніше говорити про здоров'я як динамічний стан, що дозволяє здійснити найбільшу кількість видоспецифічних функцій при найбільш економній витраті біологічного субстрату. При цьому адаптаційні можливості людини є мірою її здатності зберегти оптимум життєдіяльності навіть у неадекватних умовах середовища.

Здоров'я людини можна визначити і як процес збереження і розвитку його біологічних, фізіологічних і психологічних можливостей, оптимальної соціальної активності при максимальній тривалості життя [8].

У цілому розмаїття підходів до визначення здоров'я можна звести до двох: адаптаційного й креативного. З погляду адаптаційного підходу, основа здоров'я людини полягає в здатності його організму до компенсації. У цілому, висунута адаптаційна парадигма виражає сутність стану здоров'я людини в його здатності до підтримки своїх фізіологічних і психофізіологічних систем у постійній рівновазі із впливами навколишнього середовища. Креативний підхід визнає необхідність у цілісному порядку: біологічного (вегетативного) здоров'я, що означає відсутність фізичних дефектів і фізіологічних відхилень із боку діяльності органів і систем організму людини; душевного (адаптаційного) здоров'я – стійкої рівноваги людини з оточуючим світом; духовного здоров'я людини і її самоактуалізації [12].

Виходячи з того, що здоров'я є гармонія біологічного, душевного і духовного буття людини, проблема здоров'я не може бути розглянута в незалежності від цінностей людини як посередників досягнення вищого рівня існування буття. Кожна людина в певний період свого життя неминуче стає перед індивідуальним ціннісним вибором: куди піти далі і які цінності обрати [4].

Від того, які в людини потреби, які із них виражені сильніше, які слабше, наскільки віддалені вони за змістом, значною мірою залежить своєрідність системи відносин. Самі відносини в цілому є своєрідною психологічною проекцією ціннісно-потребової сфери людини, сутність якої найсильніше виражається в її вчинках. Істинне ставлення людини до дійсності до певного моменту є її потенційною характеристикою і проявляється повною мірою тоді, коли людина починає діяти в суб'єктивно значимих для неї ситуаціях [7]. Даний факт представляє додаткову складність аналізу системи відносин у цілому і ставлення до здоров'я зокрема.

Ми виділили таку структуру ціннісного ставлення до здоров'я:

- Мотиваційний (потреба у збереженні здоров'я);

- Когнітивний (знання про важливість здоров'я для забезпечення професійної самореалізації, щасливого життя);
- Емоційний (ставлення до здоров'я як до вартості);
- Поведінковий (звички, здоровий спосіб життя);
- Рефлексивно-оціночний (самоаналіз стану власного здоров'я на даному етапі життя).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок цього напрямку. Перехід освіти на особистісно орієнтовне навчання надає можливість розвинути оздоровчу функцію освіти. В освітньому процесі аграрного закладу вищої освіти ціннісне ставлення до здоров'я повинно формуватися цілеспрямовано на основі педагогічної моделі в процесі оволодіння студентами основами професійної діяльності. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в майбутніх кваліфікованих працівників аграрної сфери відбувається в умовах професійного навчання, тому питання здоров'язбереження повинні інтегруватися із професійно-теоретичними та професійно-практичними предметами. Таким чином, обґрунтування теоретичних, методичних та психологічних засад здоров'язберігаючих технологій в освіті можна розглядати як суттєвий фактор формування і розвитку оздоровчої функції освіти.

Література

1. Апанасенко Г. Л., Попова Л. А. Медицинская валеология. Ростов на Дону, 2000. 248 с.
2. Вахрушева Е. В. Ценностное отношение к здоровью и его формирование у подростков: [електронний ресурс]. Режим доступу : <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2012/section13.html>.
3. Волкова А. Н., Дудченко З. Ф., Никифоров Г. С. Диагностика здоровья. Психологический практикум Санкт-Петербург, 2007. 950 с.
4. Выжлецов Г.П. Аксиология культуры. Санкт-Петербург, 1996. 148 с.
5. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів: [монографія]. Суми, 2011. 412 с.
6. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я як проблема професійної освіти: [електронний ресурс]. Режим доступу: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_47/38.pdf.
7. Зейгарник Б. В., Холмогорова А. Б., Мазур Е. С. Саморегуляция поведения в норме и патологии. Психологический журнал. 1989. №2. С. 122–132.
8. Лисицин Ю. П. Здоровье населения и современные теории медицины. Москва, 1982. 328 с.
9. Никифорова Г. С. Психология здоровья: Учебник для ВУЗов. Санкт-Петербург, 2000. 504 с.
10. Ревякіна О. Г. Здоров'я сучасної молоді як цінність. Вісник післядипломної освіти. 2011. Вип. 4. С. 123–129. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2011_4_18.
11. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Москва, 1976. 308 с.
12. Ценностное сознание личности в период преобразования общества. Сборник статей. Под ред. Е. Д. Дорофеев и др. Москва, 1997. 95 с.
13. https://stud.com.ua/73911/meditsina/ponyattya_zdorovya_zdorovogo_sposobu_zhittya_rol_fizichnoy_i_kulturi_zberezheniya_vidnovlennya_zdorovya: [електронний ресурс].

References

1. Apanasenko H. L., Popova L. A. Medytsynskaia valeolohyia. Rostov na Donu, 2000. 248 s.
2. Vakhrusheva E. V. Tsennostnoe otnosheniye k zdoroviu y eho formirovaniye u podrostkov: [elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2012/section13.html>.
3. Volkova A. N., Dudchenko Z. F., Nykyforov H. S. Dyahnostyka zdorovia. Psykholohycheskyi praktykum Sankt-Peterburh, 2007. 950 s.
4. Vyizhletsov H.P. Akxyolohyia kulturyi. Sankt-Peterburh, 1996. 148 s.
5. Iezhova O. O. Formuvannia tsinnisnoho stavlennia do zdorovia v uchniv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv: [monohrafiia]. Sumy, 2011. 412 s.
6. Iezhova O. O. Formuvannia tsinnisnoho stavlennia do zdorovia yak problema profesiinoy osvity: [elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_47/38.pdf.
7. Zeiharnyk B. V., Kholmohorova A. B., Mazur E. S. Samorehuliatyia povedeniya v norme y patolohyy. Psykholohycheskyi zhurnal. 1989. №2. С. 122–132.